

Minder fra Kolds Skole.

Af fhv. Skoleinspektør R. JØRGENSEN, Roskilde.

I SLUTNINGEN AF 1938 havde "Folkeskolen" en velskrevne Artikel af Lærer i Havbro *Helstrup Andersen* om *Kristen Mikkelsen Kold* og hans Gerning. Da jeg er en af Kolds Disciple fra Vinteren 1862-63 og rimeligvis er den eneste overlevende af dette Hold, kunde det maaske have nogen Interesse for "Historisk Aarboeg for Thisted Amt", om jeg meddelte lidt om mine Indtryk af Undervisningen og Skolen i det hele. Født i 1850 var jeg jo kun en Dreng, som gik i det trettende Aar; men jeg var udviklet nok til at gøre sikre Iagttagelser, og disse vil jeg da nu fremsætte, efter at de er modnet i et langt Livs Arbejde i den danske Skoles Tjeneste, deraf de sidste 30 Aar som Skoleinspektør.

I min Fødeby, *Sanderum*, 12 Mil fra *Odense*, var paa den Tid en Lærer, hvis Hovedargument var Tampen. Vi Skolebørn lærte saa godt som intet. Jeg giver et Par oplevede Eksempler paa Undervisningens Grundlag. - En Dag fulgtes jeg med min Moder mod Nabobyen *Ravnebjerg* og kom forbi et Hus, hvor en af mine Kammerater var i Færd med at forberede sig til næste Dags Religionstime. Skingrende højt remsede han efter *Thonbos* Bibelhistorie:

Tobias, Tobias, en from og gudfrygtig Mand,

Tobias, Tobias, en from og gudfrygtig Mand.... o. s. v.

Jeg bemærker, at det første Tobias er Fortællingens Overskrift. Dette og kun dette hørte vi uafbrudt i lang Tid. Dagen efter blev Kammeraten overhørt:

Tobias, Tobias, en from

Tob .. Tob! og saa fik han Tamp!

Vi havde et Stykke for i *Daugaards* Lærebog om Naademidlerne. Jeg havde gjort et Forsøg paa at finde Meningen, men uden Held; dog havde jeg bidt Mærke i tre dunkle Ord, der var sat med spærret Skrift.

Katekisationen gik i Dag sin tunge, fredelige Gang med uklare Spørgsmaal og famlende Svar; selv Sognefogdens Ane, som ellers var saa flink, kunde intet svare. Jeg sad og kæmpede med mine tre, som jeg kunde udenad. . . skal jeg eller skal jeg ikke?. . . det kan jo ikke gaa værre end galt, og saa busede jeg ud med mine tre: Tro, Haab og Kærlighed. Det viste sig at være en Træffer, Læreren viste sin Tilfredshed ved straks at give et langt Frikvarter.

Læreren blev syg og holdt efterhaanden to Hjælpelærere; de underviste bedre; men Ungerne gjorde Spektakler, der var ingen Disciplin.

Saa vilde mine Forældre, Væver *Jørgen Jørgensen* og Hustru *Ane Cathrine*, prøve Kolds Skole, som nylig var flyttet til *Hjallese* i *Dalum* Sogn, vort Nabosogn.

Aftale blev truffet med Kold: 10 Rigsdaler for Undervisning i Vinterhalvaaret og intet andet. Jeg blev tinget i Husly hos en Nabo til Skolen og levede af medbragt Hjemmekost. Til at have fuldt Udbytte af Skolen var jeg ganske vist for ung, og jeg var ligeledes for ung til rettelig at kunne vurdere Kolds Undervisning; men jeg fik dog at se, at der kan baade undervises og hævdes god Disciplin uden Tamp.

Kold holdt hver Skoledag i Tidsrummet Kl. 10-12 et Foredrag, der hed Verdenshistorie, og ogsaa til Tider var Verdenshistorie; men han kunde derunder komme ind paa alt muligt mellem Himmel og Jord. Eksempelvis fik den offentlige Folkeskole jævnlig sin Overhaling. Ofte omtalte han de gamle Koner i *Thisted*, hans Fødeby, der i deres ordsproglignende Udtalelser og Domme ofte paa radikal Maade løste store filosofiske Spørgsmaal. Under Foredraget stod han altid for Bordenden, medens Eleverne sad paa Bænke paa hver Side af to lange Borde.

Kold var en flittig og energisk Snuser, og hver Gang han under Foredraget tog en Pris, markerede han dermed et Afsnit i Talen. Med Hensyn til sit ydre gjorde Kold saa lidt som muligt for at tage sig ud, gik som oftest i graat Hvergarnstøj, sikkert syet af en Landsbyskræder eller en Sypige. Et Halstørklæde gjorde Flippen overflødig. Men han havde de dejligste Øjne; de gjorde det ud for al Pynt.

Kolds Disciplin var mageløs; den var der, men uden et Ord. Der herskede fuld Frihed for Eleverne under Foredraget, men aldrig saa man en Elev forlade sin Plads, eller hørte, en Skohæl slæbe paa Gulvet. Foredraget begyndte eller sluttede gerne med: "Udrundne er de gamle Dage", eller med en folkelig Sang.

En Dag var Kold kommet ind paa Begrebet *Begejstring* og skelnede skarpt mellem ægte og uægte Begejstring. For den sidste benyttede han en Definition, som han vistnok skyldte enten en ældre Dame i *Thisted* eller *Montani Broder Jakob*; den lød: "Det er stakket Varme at pisse i Hoserne"; men den har sikkert afholdt mig og vistnok flere, som hørte den, fra at henfalde i uægte Begejstring.

Jeg vil ved et Eksempel oplyse, at der var *Alvor* bag Kolds tavse Disciplin. Paa den Tid eksisterede der intet Værgeraad til at tage sig af vanartede Drengene, og Kold modtog fra København 5-6 saadanne til forsøgsvis Behandling. De skulde foruden at følge Skolens Undervisning deltage i Gaardens Udearbejde Morgen og Aften. Gaarden havde ca. 40 Tdr. Land, saa der var en betydelig Besætning af Heste, Køer og Svin, og Københavnerne skulde bl.a. muge under Besætningen. - Kl. 10 holdt Kold sit Foredrag som sædvanlig; men vi uindviiede undredes over, at alle Fingerknoerne paa Kolds højre Haand var blodige. Siden oplystes det i Stilhed, at *Kristian Københavner* under Mugningen havde gjort sig fortjent til en Tilrettevisning, og Kold havde bl.a. tiltænkt ham en saadan med knyttet Haand, men Haanden ramte i Stedet Muren, idet *Kristian* undveg i rette Tid. Fortsættelsen maa være foregaaet med mindre Held for *Kristian*, hvilket hans opdunsede Ansigt klart viste. Sagen var dermed endt: der blev hverken *Strike*, *Rømning* fra Skolen eller *Klage til Ministeriet*. Det havde jo været aldeles nødvendige Følger nu om Dage. Ergo: *Korporlig Revselse kan næppe helt undgaas selv i de bedste Skoler*.

Megen Modgang havde Kold at kæmpe med; men Modvinden vendte sig noget paa det Tidspunkt, jeg her omhandler, saaledes, at han til en vis Grad kom paa

Moden. Dette var ham sikkert ikke behageligt, da han var en Stridens Mand. Følgende lille Begivenhed har han vistnok fortalt i et af sine Foredrag, men sikker derpaa er jeg ikke.

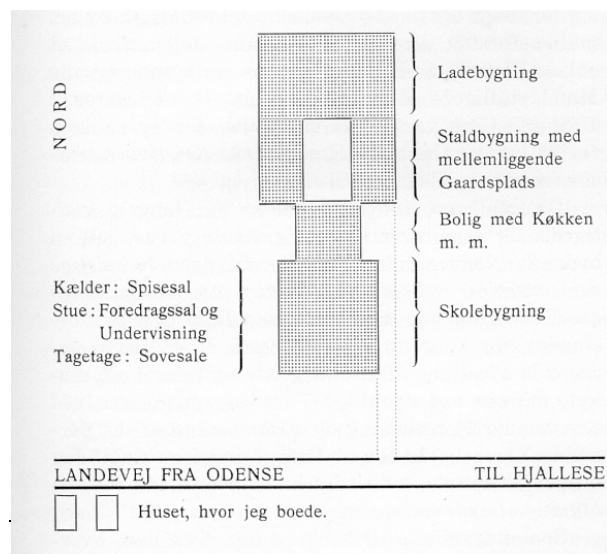
En Vinterdag var han i Odense i sin vante Dragt og med Klaphue om Ørene. Han traf en *Provst*, som hagede sig til ham. De fulgtes ad over Fisketorvet, og Kold prøvede nu sin Tiltrækning overfor Provsten ved at købe en mægtig stor Torsk, som han nu uden Indpakning bar i Haanden. Saa sagde Provsten Farvel.

Direkte tiltalte Kold næppe mange Elever. Kun en eneste Gang i et halvt Aar henvendte han Ordet til mig. Lærer *Poulsen-Dahl* havde en Aften en Hovedregningstime, og jeg løste netop en lille Opgave, mens Kold var til Stede som Tilhører. Da jeg var færdig, sagde Kold: "Det er jo den lille Sanderummand; han skal jo være . . . et stort Lys".

Skolen havde en Dag Besøg af *Overskoledirektøren*; han vilde gerne høre lidt Verdenshistorie og gav som Opgave "Hunnerne". Det gik nu smaat nok; men da en Elev oplyste, at det vestromerske Rige blev reddet for Hunnernes Angreb af *Feltherren Aëtius* i Aaret 451, blev *Direktøren* saa tilfreds, at han paa Statens Vegne tilstod Skolen en betydelig kontant Støtte.

Om Kold selv har jeg iøvrigt kun lidet at fortælle. Han saas kun sjældent i Dagens Løb udenfor det faste Foredrag. Ved Maaltiderne var han sikkert til Stede, men der var jeg jo ikke Deltager. Om han f. Eks. udtalte sig ved Bordet, ved jeg ikke, end ikke, om han fremsagde en Bordbøn. Jeg har enkelte Gange passeret Kælderen, i hvilken Aftensmaden blev serveret; den bestod af groftskaaret Smørrebrød, Rug- og Sigtebrød med landligt Paalæg, der ikke var fremsat portionsvis, men paa mægtige Fade. Dertil blev drukket hjemmebrygget Øl af flere store Spande hensatte paa Gulvet; hver Spand med et langskaffet Øsekar, der tjente som Drikkebæger. Jeg tvivler ikke om, at Kolds milde Øje iagttog alt, hvad der foregik¹).

Skolebygningen m. v. var vistnok opført efter Kolds egen Plan. Jeg vedlægger et Rids, som er tegnet uden

Kristian Københavner, selv var til Stede ved Mugningen om Morgenen. *Kaptajnen er selv paa Broen, naar der er Uro i Luften.*

Hjælp af Maal, ene efter Erindring. Den lille helt indelukkede Gaardsplads var næppe meget praktisk; men det hele var indrettet saaledes, at Kold kunde passere rundt i Komplekset og dog være under Tag.

For cirka 70 Aar siden besøgte jeg Skolen. Kold var død; men alt syntes at gaa omtrent i samme Gænge. Hvordan det er nu, ved jeg ikke. Skolen er sikkert ombygget, har skiftet Navn og dermed tildels Karakter. Den hedder nu Dalum Landbrugsskole.

Paa Skolen kom ofte *Besøg*, særlig af tidligere Elever, men ogsaa af *fremmede*, som vilde se og om muligt forstaa dens Arbejdsmaade. Jeg anfører et enkelt Eksempel. En Dag kom en ca. tyveaarig ung Mand, tidligere Elev her og nu Friskolelærer i *Højby*.²) Det var *Klavs Berntsen*, der ogsaa kom for at besøge sin ældre Broder *Jens Kristian Berntsen*, som var Elev paa Skolen.

Da Kold, saa vidt jeg kunde se, kun lidet beskæftigede sig med egentlig Undervisning, var det en bydende Nødvendighed, at der til det *almindelige skolemæssige Arbejde* var *dygtige og flittige Medarbejdere*. Og her indtog *Poulsen-Dahl*, senere Forstander for *Galtrup Højskole* paa *Mors*, en fremragende Position. Han underviste omtrent i alt muligt, mindre ved egentlige Foredrag, men især ved selvstændig Fremstilling og Fremvisning af det fornødne Elevarbejde for at trænge ind i en Sag. Jeg vælger at omtale, hvorledes han førte os ind i *Korttegning, Landmaaling og Arealberegning*.

Som Begyndelse til Korttegning viste han, hvorledes et Matrikelskort over en Bondegaard med Jordtilliggende i Maalestokken 1:4000 saa ud. Nettet af fine, røde Linier viste de i Marken maalte Liniér. De lange Linier dannede Trekanter, som let kunde tegnes; hvor en bugtet Bæk skulde optages paa Tegningen, anvendte man en Række korte, vinkelrettede, ligesaa ved Gaardens Bygninger. Kopiering kunde foretages ved Gennemprækning, naar Kortet lagdes fast over blankt Tegnepapir. Ved Oprækningen med Tusch lærte man at anvende forskellige Linier til at betegne forskellige Objekter i Marken. Naar dette var vel øvet, tog han os med ud paa en *Opmaaling af Skolens Tilliggende*. Vi udstak en *Hovedlinje* i en bekvem Retning, og *Maalingen* med Kæde begyndte. Der førtes en *Maalebog*. Forud havde vi lært Systemet i den *geometriske Maalestok*. Tegningen udførtes derefter paa Skolen saavel i Maalestok 1:4000 som i 1:2000. Saa lærte vi *Beregningen af Arealet*, der jo i det store og hele kunde udføres ved *Trekantsætningen* g.h:2, hvor g er Grundlinien og h den paa samme vinkelrettede Højde. Agerlandet inddeltes i *bekvemme og lige store Sædskifter*.

Jeg synes ikke, man kan nægte *Poulsen-Dahl* den Anerkendelse, at en saadan Undervisning var et *Mesterstykke overfor Bønderdrengene paa 13-20 Aar*. Ikke alle naaede fuldt *Resultat*, men *mange gjorde det*. *Det har i adskillige Kredse her i Danmark været god Latin at omtale Folkehøjskolerne som Anstalter, der kun beskæftigede sig med Gudesagn og Bragesnak; lad være, at det maaske passer paa nogle Skoler; paa Kolds Skole med Poulsen-Dahl som Lærer passer det ikke.*

I Vinteren 1862-63 truede det politiske Uvejr fra Preussen og det tyske Forbundsraad. *Poulsen-Dahl* var

² Landsby paa Fyn.

dybt interesseret i Sønderjylland. Det kom ikke frem som en uægte Begejstring, men som en dyb og inderlig Følelse. Han lærte os at synge vore *herlige Fædrelandssange uden dumt, som det nu er Mode, at kaste Vrag paa:*

Kong Christian stod ved højen Mast, eller
Den tapre Landsoldat.

Særlig husker jeg, at vi lærte Plougs prægtige Strofe:
Land, som har adlydt Fædrenes Love.

Jeg kan tænke mig *Poulsen-Dahls knugende Sorg, saa vel som jeg husker min egen, Dreng, som jeg var, da Slesvigs Sag saa brutalt blev løst i 1864.*

Der er næppe nogen tilbage af de *samtidige Elever* paa *Dalum Højskole*, som vil kunne læse det her meddelte. Skulde mit lille Bidrag til Kolds og hans Skoles Karakteristik faa *Læsere*, maa det jo være *Mænd eller*

Kvinder af et Par yngre Generationer. De vil maaske tvivle paa Rigtigheden af den *Koldske Disciplin*, der ikke var opbygget paa *Kommando, Trusler og Straffe*. Jeg kan kun sige: *Den har sin Rigtighed; prøv selv, hvis du er Lærer eller Lærerinde!*

Hermed slutter jeg mine Erindringer om Kolds Skole. *Drengen er nu en Olding paa 89 Aar*, som ofte tænker paa Forholdene der og altid glæder sig ved *Minderne derfra*.

(Historisk Årbog for Thisted amt 1940, side 308-316)